

4

Агляд праектаў, ідэяў і канцэпцыяў рэфармаваньня адукацыі ў Беларусі *

Уладзімер Мацкевіч, Сьвятлана Крупнік, Максім Жбанкоў

1991–1994 гг. – гэта пэрыяд пошуку падыходаў, актыўных, хоць і несистэмных дзеяньняў, скіраваных на рэфармаваньне беларускай сыстэмы адукацыі. Ствараюцца навуковыя, навучальныя і дасьледчыя цэнтры (НІА, РІВШ, РІПА, ІПК) замест тых, што засталіся ў Маскве і што да 1991 г. вызначалі разьвіцьцё адукацыі ў нашай краіне. Прымаецца новы закон аб адукацыі. Адбываецца рост нефармальнай актыўнасьці: паўстаюць першыя прыватныя навучальныя ўстановы, ад дашкольных да ВНУ, узьнікаюць новыя тыпы навучальных устаноў (гімназіі і ліцэі). Пачынаецца, хоць і несистэмная, беларусізацыя адукацыі. Ствараецца нацыянальны часопіс у пытаньнях асьветы «Адукацыя і выхаванне». Беларускі бок навязвае самастойныя міжнародныя кантакты і ўдзельнічае ў міжнародных праграмах, краіна далучаецца да асноўных міжнародных дамоваў і канвэнцыяў у сфэры адукацыі. Навуковыя цэнтры асвойваюць рынкавыя формы фінансаваньня сваіх распрацовак. *Культмінацыя гэтага пэрыяду – сэсія-сэмінары (25.10.1994 г.) для кіраўнікоў адукацыі.*

* Аўтары выказваюць падзяку Міхаілу Гусакоўскаму, Аляксандру Палоньнікаву і ўсім, хто браў удзел у абмеркаваньні нашых працы.

Пасьля абвешчання незалежнасьці Рэспублікі Беларусі спатрэбілася неадкладная рэформа сыстэмы адукацыі.

Да 1991 г. сыстэма адукацыі БССР была рэгіянальным падразьдзяленьнем сыстэмы адукацыі СССР. І ў такой якасьці яна зусім недарэчна выглядала ў сувэрэннай краіне.

Паводле стану на 1991 г. (год распаду), сыстэма адукацыі СССР, а значыць і БССР, знаходзілася ў працэсе рэфармаваньня — хранічна няўдалага, непасьлядоўнага і далёкага ад заканчэньня. То бок рэформу адукацыі беларуская дзяржава фактычна ўспадкавала ад БССР. Практычна адразу ж стала ясна, што працягваць рэформу адукацыі, якая пачалася ў СССР у 1984 г., немагчыма, бо ўсе носьбіты ідэяў, аўтары праектаў і канцэпцыяў рэформы, арганізатары і кіраўнікі рэформы адукацыі засталіся ў Маскве, а ў Менску былі толькі выканаўцы. Гадаваньне ўласна беларускіх суб'ектаў рэфармаваньня адукацыі пачалося ў 1989 г., але на момант абвешчання незалежнасьці яны не пасьпелі інстытуцыялізавацца.

Пытаньням адукацыі надзялялі ўвагу і палітычныя суб'екты, якія ўтвараліся ў той час (гл., напрыклад: «Праграма Беларускага Народнага Фронту за перабудову „Адраджэньне“ (БНФ)», 1989 г.). Фракцыяй БНФ у Вярхоўнай Радзе быў падрыхтаваны Закон «Аб адукацыі»¹ (1991 г.), які заклаў падмурак для пабудовы нацыянальнай сыстэмы адукацыі. Новы закон аб адукацыі прадугледжваў ня толькі дзяржаўную, але і дзяржаўна-грамадзкую форму кіраваньня адукацыяй, стварэньне недзяржаўных навучальных установаў.

Грамадзкая актыўнасьць спрычынілася да:

- стварэньня асацыяцыяў і НДА ў сфэры адукацыі;
- арганізацыі часовых творчых калектываў, якія бралі на сябе заданьні, з якімі не маглі даць сабе рады дзяржаўныя структуры (у прыватнасьці, яны займаліся распрацоўкай канцэпцыяў і праграмаў разьвіцьця адукацыі ў краіне).

Сярод такіх калектываў варта вылучыць прынамсі тры найбольш прадукцыйныя:

¹ Закон «Об образовании» Республики Беларусь. Минск, 1991.

1. Творчы часовы калектыў (ТЧК) пад кіраўніцтвам Уладзімера Пархоменкі і Аляксандра Казуліна. Гэтым калектывам у 1992 г. была распрацаваная «*Канцэпцыя адукацыі і выхаваньня ў Беларусі*», ухваленая Радай Міністраў 26 сакавіка 1993 г.² На аснове «Канцэпцыі» ТЧК распрацаваў таксама «*Дзяржаўную комплексную праграму разьвіцьця адукацыі і выхаваньня ў Беларусі на пэрыяд да 2000 г.*», якая была зацьверджаная Радай Міністраў 15 лістапада 1993 г.³

Асноўная ідэя «Канцэпцыі» — пераўтварэньне сыстэмы адукацыі ў краіне ў паўнаважную нацыянальную сыстэму, прывязка яе да патрэбаў Беларусі, пераадоленьне рудымэнтаў савецкай адукацыі. Пры гэтым аўтары імкнуліся максымальна наблізіць адукацыю ў краіне да эўрапейскага узораў. Хаця канцэпцыя й ня ўтрымлівае якога-кольвек разгорнутага абгрунтаваньня мадэлі рэформаў, яна тым ня менш дэкларуе дэмакратычныя, лібэральныя і гуманістычныя прынцыпы, на якіх мяркуецца будаваць будучую сыстэму беларускай адукацыі. Рэалізацыя гэтых прынцыпаў, несумненна, забясьпечыла б паступовую дэсаветызацыю і беларусізацыю нацыянальнай школы ўсіх узроўняў.

Моцным бокам канцэпцыі выступае яе арганізацыйная частка, якая была добра дастасаваная да тых павольных зьменаў, якія былі ўласьцівыя ў той пэрыяд для ўсіх сфэраў жыцьця ў краіне. Канцэпцыя мела таксама добрае кадравое забесьпячэньне. Дапоўненая комплекснай праграмай дзеяньняў, запланаваных на пэрыяд да 2000 г., канцэпцыя была афіцыйна прынятая да рэалізацыі. Аднак ужо ў 1994 г. выявілася, што яна стварае шэраг непрадугледжаных праблемаў (гл. ніжэй разьдзел пра сэсію-сэмінары МА для кіраўнікоў).

2. Часовы навукова-дасьледчы калектыў (ЧНДК) «Нацыянальная школа Беларусі». Кіраўнік-каардынатар праекту — Аляксандар Казулін. Навуковы кіраўнік — Міхаіл Гусакоўскі. У 1992 г. ЧНДК выдаў «*Тэарэтычныя асновы канцэпцыі нацыянальнай школы Рэспублікі Беларусі*»⁴, а ў 1993 г. — «*Канцэпцыю нацыянальнай школы Беларусі*»⁵.

² Адукацыя і выхаванне. 1993. № 10.

³ Адукацыя і выхаванне. 1994. № 7–8.

⁴ Адукацыя і выхаванне. 1992. № 12.

⁵ Фактары станаўленьня і разьвіцця нацыянальнай школы Беларусі. Матэрыялы навукова-практычнай канфэрэнцыі (11–13 мая 1994 г.). Менск, 1994. С. 104–155.

Гэтая канцэпцыя будавалася ў адпаведнасьці зь дзвюма патрэбамі грамадства, вылучанымі аўтарамі: забесьпячэньне нацыянальна-культурнай ідэнтыфікацыі (станаўленьне нацыянальна-культурнай ідэнтычнасьці беларусаў) і мадэрнізацыя (уваходжаньне Беларусі як дзяржавы і нацыі ў сусьветную культурную супольнасьць).

Названыя тэндэнцыі набываюць у канцэпцыі форму заданьняў сыстэмы адукацыі. Дзеля іх рэалізацыі ў канцэпцыі выпрацоўваюцца адпаведныя пэдагагічныя тэхналёгіі. Шмат месца адводзіцца аналізу наяўных пэдагагічных тэхналёгіяў, а таксама філязофскаму і псыхалёгічнаму абгрунтаваньню тых, якія яшчэ толькі належыць распрацаваць. У канцэпцыі, аднак, практычна не зьмяшчаюцца арганізацыйна-кіроўныя, фінансавыя і праўныя пытаньні рэформы адукацыі.

Гэтая і выкладзеная вышэй канцэпцыі ўзаемадапаўняюць адна адну, таму на іхнай аснове, пры неабходнасьці, можна было б выпрацаваць больш цэльны падыход.

3. Часовыя навуковыя калектыў пад кіраўніцтвам Аляксандра Растунова распрацоўвае *«Канцэпцыю разьвіцьця вышэйшай школы Рэспублікі Беларусі ў новых умовах»*. У іншым складзе (Валянціна Бадун і інш.) распрацоўваецца *«Канцэпцыя разьвіцьця сярэдняй спецыяльнай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусі»*. Пазьней пад кіраўніцтвам А. Растунова была падрыхтаваная *«Дзяржаўная праграма разьвіцьця вышэйшай адукацыі Рэспублікі Беларусі ўва ўмовах рынкавых адносінаў»*⁶.

Патас гэтай канцэпцыі палягае ў дэмакратызацыі й лібэралізацыі вышэйшай школы і сярэдняй спецыяльнай адукацыі. Першаступеннае значэньне надаецца праблеме выжываньня навучальных устаноў, якая вельмі востра стаяла ў 1991–1993 гг., і праблеме забесьпячэньня акадэмічных свабодаў, у тым ліку свабоды творчае дзейнасьці вучоных і прафэсарска-выкладчыцкага складу. Таму ў канцэпцыі найбольш распрацаваныя разьдзелы, якія тычацца праўных і арганізацыйных аспектаў кіраваньня вышэйшай школай, а таксама дывэрсыфікацыі крыніцаў фінансаваньня. Канцэпцыя, аднак, не магла быць выкарыстаная

⁶ Адукацыя і выхаванне. 1994. № 9–10.

на практыцы, бо адставала ад зьменаў, якія адбываліся на момант публікацыі, у прыватнасці, яна пакідала па-за ўвагаю ўжо паўсталыя прыватныя ВНУ і платнае навучаньне студэнтаў.

Апрача названых канцэпцыяў, якія былі шырока папулярызаваныя праз СМІ, у гэтыя гады існавалі і лякальныя ініцыятывы, напрыклад, *«Канцэпцыя навучальна-метадычнага комплексу (НМК)»*⁷ – тэхналагічная распрацоўка падрыхтоўкі сучасных падручнікаў і дыдактычна абгрунтаваных сродкаў навучаньня (Леанід Фрыдман, Барыс Пальчэўскі, Барыс Цітовіч). У той жа час некалькі ініцыятыўных групаў у розных інстытутах пачалі распрацоўку стандартнаў адукацыі.

У кастрычніку 1994 г. новы міністар адукацыі Васіль Стражаў замовіў «Агенцтву гуманітарных тэхналёгіяў» (АГТ) правядзеньне сэсіі-сэмінару для пэдагагічных кіраўнікоў «Разьвіцьцё сыстэмы школьнай адукацыі: стан і перспектывы». Акцыя ладзілася ў форме арганізацыйна-дзейснай гульні (АДГ). Удзельнікамі АДГ сталіся: 1) група Міністэрства адукацыі (міністар, намесьнікі міністра, начальнікі ўправаў і галоўныя спэцыялісты); 2) кіраўнікі нацыянальных інстытутаў: НІА, РІВШ, РІПА, ІПК; 3) прадстаўнікі мясцовых органаў улады (кіраўнікі аблана, рана, гарана); 4) дырэктары дзяржаўных і прыватных школаў, рэктары ВНУ; 5) распрацоўнікі дзвюх першых з названых вышэй канцэпцыяў; 6) прадстаўнікі пэдагагічнай навукі; 7) грамадзкія арганізацыі і фонды; 8) СМІ. З улікам таго, што некаторыя з удзельнікаў былі сябрамі палітычных партыяў, прафсаюзу працаўнікоў адукацыі, а шмат хто і бацькамі навучэнцаў, можна лічыць, што на сэсіі-сэмінары былі прадстаўленыя ўсе сацыяльныя аб'екты, зацікаўленыя ў разьвіцьці адукацыі.

Было сфармавана 5 працоўных групаў:

- 1) інвэстыцыйна-фінансавыя аспекты кіраваньня адукацыяй;
- 2) праўныя аспекты кіраваньня адукацыяй;
- 3) структурна-функцыянальныя аспекты кіраваньня адукацыяй;
- 4) канцэптуальна-праектныя аспекты кіраваньня адукацыяй;
- 5) аспекты кантролю і кіраваньня якасьцю адукацыі.

⁷ Тэхналагічная адукацыя. 1996. № 3–6.

Па выніках сэсіі-сэмінару была падрыхтаваная брашура «*Аб рэформе адукацыі ў Беларусі ўзору 1994 г.*» («Зялёны сшытак»)⁸. «Зялёны сшытак» быў разасланы прэзыдэнту, старшыню Камісіі ВР у пытаннях адукацыі, навукі і культуры, міністру адукацыі і навукі, прэзыдэнту Акадэміі адукацыі, старшыню прафсаюзу працаўнікоў адукацыі, старшыню незалежнага прафсаюзу настаўнікаў, старшыню рады дырэктараў школаў. У рэзюмэ канстатавалася, што ніхто ў краіне ня мае адказаў на галоўныя пытаньні па кожнай з працоўных групаў:

- 1) інвэстыцыйна-фінансавыя аспэкты кіраваньня адукацыяй: колькі каштуе беларуская адукацыя, колькі каштуе рэформа адукацыі;
- 2) праўныя аспэкты кіраваньня адукацыяй: як рэгулююцца праўныя стасункі ў сфэры адукацыі паміж усімі зацікаўленымі бакамі;
- 3) структурна-функцыянальныя аспэкты кіраваньня адукацыяй: як будуюцца ўзаемадзеяньне і каапэрацыя розных інстытутаў, што ўплываюць на адукацыйную сфэру ў краіне;
- 4) канцэптuallyна-праектныя аспэкты кіраваньня адукацыяй: які праект рэформы адукацыі, на якіх канцэптuallyных падыходах ён музіць засноўвацца;
- 5) аспэкты кантролю і кіраваньня якасьцю адукацыі: якія нацыянальныя крытэры, мэтады і стандарты ацэнкі якасьці працэсу і прадукту адукацыі.

Усе прадстаўленыя на сэсіі-сэмінары матэрыялы былі фрагмэнтарныя, ня ўзгодненыя міжсобку, а часам і супярэчлівыя адзін аднаму. Давялося прызнаць, што канцэпцыі, праекты і праграмы, пададзеныя ўдзельнікамі і распрацоўнікамі, ёсьць паўфабрыкатамі, заснаванымі на няпоўнай і непраўдзівай інфармацыі, і не вытрымліваюць крытыкі.

Фактычна, рэформу адукацыі ў Беларусі і пабудову яе нацыянальнай сыстэмы неабходна было пачынаць з самага пачатку.

1995—1996 гг. — гэта пэрыяд згарненьня і гамаваньня на дзяржаўным узроўні пачынаньняў папярэдняга пэрыяду. Спыняецца беларусізацыя. Усе інавацыі па-ступова выцясьняюцца ў нефармальную сфэру, у «трэці сэктар», дзе яны рас-

⁸ О реформе образования в Беларуси образца 1994 года («Зелёная тетрадь») // Агентство гуманитарных технологий. Минск, 1994.

працоўваюцца дзякуючы Беларускаму фонду Сораса і іншым альтэрнатыўным крыніцам фінансавання. Пашыраецца прыватны сэктар адукацыі. Распрацоўваецца новы закон аб адукацыі. Пэрыяд завяршаецца роспускам Вярхоўнай Рады.

«Дзяржаўная комплексная праграма разьвіцьця адукацыі і выхаваньня ў Беларусі на пэрыяд да 2000 г.», хоць і была зацьверджаная Радай Міністраў, аказалася, аднак, як і многія іншыя дакумэнты падобнага кшталту, што рыхтаваліся ў канцы 1980-х — пачатку 1990-х гг., непрыдатнай для рэалізацыі. Закон «Аб адукацыі» 1991 г., што напачатку адкрыў шырокія магчымасьці для разьвіцьця і інавацыяў, ужо кепска адпавядаў паўсталым зьменам.

Створаньня ў першыя гады незалежнасьці нацыянальныя інстытуты (НІА, РІВШ, РІПА, ІПК) так і не зрабіліся сапраўднымі цэнтрамі нацыянальнага маштабу. Каб зразумець, што беларуская пэдагагічная навука не займалася рэальнымі праблемамі рэформы адукацыі, дастаткова прааналізаваць тэматыку кандыдацкіх і доктарскіх дысэртацыяў (гл., напрыклад: Адукацыя і выхаваньне. 1996. № 12), падрыхтаваных у гэтых інстытутах. Не было абаронена ніводнай дысэртацыі па праблематыцы адукацыі агульнанацыянальнага ўзроўню. Усе тэмы дысэртацыяў тычацца або асобаў навучэнца і пэдагога, або асобнай навучальнай установы. Самая «маштабная» дысэртацыя была прысьвечаная структуры кіраваньня адукацыяй на ўзроўні г. Менску.

У сваіх інстытуцыйных формах беларуская пэдагагічная навука аказалася негатовай адказаць на выклікі часу. А таму далейшыя крокі, зьвязаныя з рэфармаваньнем адукацыі, фактычна рабіліся па-за межамі афіцыйнай навукі. У разгляданы пэрыяд варта вылучыць наступныя ініцыятывы і цэнтры:

1. Працяг працы ЧНДК пад кіраўніцтвам Міхаіла Гусакоўскага. Канцэптуальныя асновы гэтае працы былі ўжо сфармуляваныя ў названай вышэй *«Канцэпцыі нацыянальнай школы Беларусі»*. Замойцам на працу быў адзін з кіраўнікоў гэтага калектыву Аляксандар Казулін, які стаў намесьнікам міністра адукацыі, а пазьней — рэктарам БДУ. Праца разгортвалася на пляцоўках Беларускага ліцэю, НІА, ІПК кіраўнічых кадраў адукацыі, БДУ і з выкарыстаньнем гэтых рэсурсаў.

2. Распрацоўка новага падыходу да рэформы адукацыі, ініцыяваная міністрам адукацыі і навукі Васілём Стражавым. Гэтая праца вялася пераважна чыноўнікамі. Створаная пад ягоным кіраўніцтвам на базе Каардынацыйнае рады па навуковых досьледах у галіне адукацыі (заснаваная 14 чэрвеня 1993 г.) Беларускае акадэмія адукацыі выявілася нежыццязольнай.
3. Вярхоўная Рада ініцыявала распрацоўку новага закону «Аб адукацыі». Была створаная працоўная група, у якую ўвайшоў шмат хто з удзельнікаў згаданай сэсіі-сэмінару.
4. Разгарнулася дзейнасьць праграмаў Беларускага фонду Сораса. У яго «Праграме абнаўленьня гуманітарнай адукацыі» распрацоўвалася «*Канцэпцыя абнаўленьня гуманітарнай адукацыі*» (кіраўнік – Уладзімер Мацкевіч)⁹. Да канца 1996 г. рамкі гэтай канцэпцыі былі пашыраныя, і яна пачала разглядацца як канцэпцыя рэформы нацыянальнай адукацыі ў цэлым.
5. Пры канцы 1995 г. Васіль Стражаў замовіў групе распрацоўнікаў (Уладзімер Мацкевіч, Барыс Пальчэўскі, Леанід Фрыдман, Сьвятлана Крупнік, Генадзь Пятроўскі) альтэрнатыўны праект рэформы адукацыі – «*Аргпраект рэформы адукацыі Рэспублікі Беларусі*»¹⁰.

Аніводная з гэтых ініцыятываў ня мела пэрспэктываў, бо праца адбывалася ізалявана і не ў адпаведных грамадзка-палітычных умовах. Рэформа адукацыі магла пачацца і пазытыўна скончыцца толькі пры падтрымцы дзяржавы і грамадства. Дасягнуць такой згоды не ўдалося. Хаця ў папярэднія гады і былі назапашаныя дастатковыя досьвед і матэрыял, былі вызначаныя і зафіксаваныя прабелы ў тым, што ўжо зроблена, мелася яснасьць што да таго, як гэтыя прабелы ліквідаваць, ува ўсіх пералічаных ініцыятывах удзельнічала большая частка спэцыялістаў, нэгатыўныя фактары, аднак, ужо дамінавалі ў краіне.

⁹ Обновление гуманитарного образования. Информационно-аналитический бюллетень. 1997. № 11; гл. таксама артыкулы «Образование», «Педагогика» //Всемирная энциклопедия: философия. Москва – Минск, 2000.

¹⁰ Оргпроект реформы образования Республики Беларусь // В. В. Мацкевич, Б. В. Пальчевский, Л. С. Фридман и др. Минск, 1995.

А менавіта:

- працягваўся крызыс ідэалёгіі, які набываў усё больш вострыя формы і выліўся пры канцы 1996 г. у дзяржаўны пераварот;
- рэжым, які ўсталяваўся ў краіне, ідэалёгічна не ўспрымаў канцэпцыі, заснаваныя на нацыянальных прынцыпах, дэмакратычных і лібэральных вартасцях;
- пашыраўся канфлікт паміж міністрам адукацыі Васілём Стражавым, які курыраваў адны ініцыятывы, і ягоным намесьнікам Аляксандрам Казуліным, што падтрымліваў іншыя (і хоць гэты канфлікт ня меў дачынення да ідэалёгіі, ён істотна ўскладняў усю працу);
- нарастаў канфлікт паміж Вярхоўнай Радай і прэзыдэнцкай вэртыкальлю. (Прычым старшыня камісіі ВР па адукацыі, які ачолюваў працу над новым законам, стаяў на прапрэзыдэнцкіх пазыцыях, а таму фактычна сабатаваў выпрацоўку новага закону.)

У выніку былі страчаныя яшчэ два гады для рэфармаваньня сыстэмы адукацыі ў краіне. З разгонам Вярхоўнай Рады ў лістападзе 1995 г. усё вярнулася да выходнага стану. «*Канцэпцыя нацыянальнай школы Беларусі*» (Міхаіл Гусакоўскі і інш.) і «*Аргпраект рэформы адукацыі Рэспублікі Беларусі*» (Уладзімер Мацкевіч і інш.) былі канчаткова адкіненыя. Створаная замест легітымна абранай ВР ПП НС адкінула падрыхтаваны праект закону «Аб адукацыі» і пачала распрацоўку новага.

Праца групы Міхаіла Гусакоўскага лякалізавалася да маштабаў тых пляцовак, дзе афіцыйна працавалі яе чальцы (пазьней яна зрабілася падразьдзяленьнем БДУ). Праца АГТ (Уладзімер Мацкевіч) была правязаная да праграмы «Абнаўленьня гуманітарнай адукацыі» Беларускага фонду Сораса і спынілася зь яго закрыцьцём на пачатку 1997 г.

Адзіным суб'ектам, які працягваў дзейнічаць у нацыянальным маштабе, засталася Міністэрства адукацыі. Альтэрнатывы не было.

1997–1999 гг. – пэрыяд усталяваньня кантролю над усёй сфэрай адукацыі з боку дзяржавы. Прыватная адукацыя і «трэці сэктар» працягвалі існаваць.

Гэта «мёртвы сэзон» у рэфармаваньні адукацыі. Ён характарызуецца колькімі асаблівасьцямі. Недзяржаўны сэктар, насуперак адсутнасьці нарматыўна-праўнай

базы, бюракратычным перашкодам, фіскальнаму кантролю, эканамічнай стагнацыі, усё ж выжыў і нават пашырыўся. Рос попыт на недзяржаўную адукацыю, і адукацыйны рынак адказваў на гэты попыт пашырэннем спектру новых паслугаў. Разам з тым адбылося пашырэнне і паглыбленне расейскага ўплыву на беларускую адукацыю. Гэта праявілася і ў канцэптuallyна-зместавым, і ў арганізацыйна-тэхналагічным пляне. З Расеі запазычваюцца як ідэі, гэтак і падручнікі ды стандарты адукацыі. Адпаведна згортваюцца ўсе дэмакратычныя дасягненні ў сферы дзяржаўнае адукацыі. Прынцып дзяржаўна-грамадзкага кіравання, замацаваны ў Законе «Аб адукацыі» 1991 г., канчаткова скасоўваецца. Акадэмічныя свабоды засталіся толькі ў дэкларацыях. У школах і ВУНУ цэнтралізавана ствараюцца ячэйкі ляяльных да рэжыму дзіцячых палітычных арганізацыяў (БСМ і БПСМ), на якія не распаўсюджваецца забарона палітычнае дзейнасці ў навучальных установах. Праваслаўе паступова набывае характар афіцыйна падтрыманае рэлігіі, Расейская Праваслаўная Царква пачынае распаўсюджваць свой уплыў і на школу, дарма што пры гэтым парушаюцца законы «Аб адукацыі» і «Аб свабодзе веравызнання».

Вынікам гэтага пэрыяду стаецца пастанова Рады Міністраў ад 12 красавіка 1999 г., № 500 «*Аб асноўных кірунках разьвіцця нацыянальнай сыстэмы адукацыі*». Фактычна гэтаю пастановай адмаўляецца ўсё, што рабілася пачынаючы з 1991 г., ажыццяўляецца вяртанне да ідэяў 1984 г. — пачатку рэформы адукацыі ў СССР, толькі ў рамках Рэспублікі Беларусі. Сутнасць гэтага дакументу перадае наступная цытата: «Дасягненне мэты рэфармавання прадугледжвае: захаванне і разьвіццё найлепшых якасцяў сыстэмы адукацыі, што ўзьніклі ў савецкі пэрыяд; забеспячэнне апярэджальнага і адэкватнага рэагавання сыстэмы адукацыі на сацыякультурныя пераўтварэнні; фармаванне сыстэмы адукацыі і выхавання, якая адпавядае заданням новага этапу разьвіцця грамадства». Выразы кшталту «апярэджальнага і адэкватнага рэагавання сыстэмы адукацыі на сацыякультурныя пераўтварэнні» і «новага этапу разьвіцця грамадства» ніяк не раскрываюцца і застаюцца бязьзместавымі.

2000 г. і далей — пэрыяд поўнага разьмежавання дзяржаўнага і нефармальнага сэктараў у адукацыі. «Новая рэформа» адукацыі і новы закон аб

адукацыі не пакідаюць месца для прыватнай і нефармальнай адукацыі, для беларусізацыі і рэальнага рэфармавання.

Сучасны пэрыяд у сфэры адукацыі афіцыйна называецца рэформай. У адпаведнасці з пастановай Рады Міністраў «*Аб асноўных кірунках разьвіцьця нацыянальнай сыстэмы адукацыі*» прадугледжаны шэраг дзеяньняў і крокаў дзеля замацаваньня наяўнага стану рэчаў.

Агульная ацэнка

З увагі на тое, што ў краіне не адбылося рэальнага рэфармавання адукацыйнай сыстэмы, па-ранейшаму захоўваюць сваю актуальнасць распрацаваныя ў папярэднія гады канцэпцыі і праекты, а менавіта:

- «*Канцэпцыя нацыянальнай школы Беларусі*» 1993 г. Яна па-ранейшаму ёсьць падставай для дзейнасьці Цэнтру праблемаў разьвіцьця адукацыі БДУ, у якім працуе частка ЧНДК «Нацыянальная школа»;
- «*Аргпраект рэформы адукацыі Рэспублікі Беларусі*» 1995 г., які будаваўся як праграмавая абалонка для ўлучэньня ўсіх напрацовак у сфэры адукацыі. Аргпраект прадугледжае ўзаемадзеяньне структураў грамадзянскай супольнасьці ў рэфармаваньні адукацыі і дзяржавы. Гэтым праектам кіруюцца ў сваёй працы некалькі незалежных групаў спэцыялістаў і асобныя прадстаўнікі дзяржаўнага сэктару. Палажэньні гэтага аргпраекту выкарыстоўваюцца пры навучаньні мэнэджэраў адукацыі ў АПА і РІПА, пры навучаньні магістраў і аспірантаў. У рамках рэалізацыі гэтага праекту распрацоўвалася тэма «*Функцыянальная пісьменнасць*» (з 1997 г. у лябараторыі мэтадалёгіі прафэсійнай адукацыі РІПА, затым у аддзеле аналітычнай і праўнай працы Міністэрства адукацыі, у апошнія гады ў аддзеле сацыялёгіі АПА, дзе працуюць экспэрты або стажоры АГТ). На замову ЮНЭСКА было падрыхтавана спавешчаньне «*Функцыянальная пісьменнасць у Беларусі*»¹¹, прадстаўленае на штогадовай канфэрэнцыі ЮНЭСКА

¹¹ В. В. Мацкевич, С. А. Крупник, *Функциональная грамотность в системе образования Беларуси*. Минск, 2003.

ў Варшаве ў 2000 г. У прыкладной частцы спавешчання быў зьмешчаны «Магчымы сцэнар ліквідацыі функцыянальнай непісьменнасьці пры зьмене вонкавых палітычных і эканамічных фактараў» як складовая частка рэфармаваньня адукацыі ў краіне;

- «*Канцэпцыя абнаўленьня гуманітарнай адукацыі*» 1996–1997 гг. Распрацаваная ў разьліку на рэалізацыю прась Беларускай фонд Сораса, пасья закрыцьця фонду гэтая канцэпцыя стала падставай для дзейнасьці некалькіх НДА (напрыклад, Асацыяцыі «Абнаўленьня гуманітарнай адукацыі», Беларускай асацыяцыі інавацыйных школаў). Да сёньня яна застаецца найбольш радыкальнай з тых канцэпцыяў, што прапаноўваліся ў Беларусі.

У праграмных дакумэнтах палітычных партыяў адукацыі наагул знаходзіцца месца, але ніводная з партыяў не надзяляла пытаньням адукацыі адмысловай увагі. Палітычныя партыі і грамадзкія рухі імкнуцца падтрымліваць (перадусім у галіне грамадзянскай адукацыі) некаторыя канкрэтныя праекты і ініцыятывы. Гэтак «Народны ўнівэрсытэт: таварыства філіматаў», заняты якога ладзіліся ўва ўсіх абласных і многіх раённых гарадох краіны, быў створаны пры падтрымцы Харты'97. Шмат увагі грамадзянскай адукацыі надзялялі незалежныя і свабодныя прафсаюзы. У рамках адукацыйных мерапрыемстваў прафсаюзаў ня толькі адбывалася навучаньне па спэцыфічных для гэтых арганізацыяў тэмах, але і ліквідоўвалася функцыянальная непісьменнасьць (перадусім праўная, але таксама кампутарная й экалягічная). Цэлы шэраг НДА, што працуюць у грамадзянскай адукацыі, былі створаны пры падтрымцы БНФ, АГП і іншых партыяў. Але ані палітычныя партыі, ані масавыя грамадзкія рухі ня маюць цэльнай канцэпцыі або праграмы дзеяньняў у сфэры адукацыі.